Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a șasea)

21 decembrie 2021 *

„Trimitere preliminară – Protecția consumatorilor – Directiva 93/13/CEE – Clauze abuzive – Articolul 1 alineatul (2) – Clauze contractuale ce reflectă acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii – Excludere din domeniul de aplicare a acestei directive – Împrumut rambursabil în monedă străină – Clauză ce reflectă o dispoziție națională supletivă – Incidență a inexistenței unei transpuneri a acestui articol 1 alineatul (2) – Articolul 3 alineatul (1) și articolul 4 alineatul (1) – Control al caracterului abuziv al unei clauze – Articolul 8 – Adoptare sau menținere a unor dispoziții naționale care asigură un nivel maxim de protecție consumatorului – Interacțiune între aceste diverse dispoziții ale Directivei 93/13”

În cauza C-243/20,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Polymeles Protodikeio Athinon (Tribunalul de Mare Instanță din Atena, Grecia), prin decizia din 5 mai 2020, primită de Curte la 5 iunie 2020, în procedura

DP,

SG

împotriva

Trapeza Peiraios AE,

CURTEA (Camera a șasea),

compusă din domnul L. Bay Larsen, vicepreședintele Curții, îndeplinind funcția de președinte al Camerei a șasea, și domnii N. Jääskinen (raportor) și M. Safjan, judecători,

avocată generală: doamna J. Kokott,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru DP și SG, de V. Kontogiannis, dikigoros;

* Limba de procedură: greaca.

– pentru Trapeza Peiraios AE, de S. Spyropoulos, dikigoros;

– pentru guvernul elen, de V. Karra, S. Charitaki și A. Magrippi, în calitate de agenți;

– pentru guvernul ceh, de M. Smolek și J. Vláčil, precum și de S. Šindelková, în calitate de agenți;

– pentru Comisia Europeană, de N. Ruiz García și A. Katsimerou, în calitate de agenți,

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 1 alineatul (2), a articolului 3 alineatul (1), a articolului 4 alineatul (1) și a articolului 8 din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO 1993, L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între DP și SG, pe de o parte, și Trapeza Peiraios AE, pe de altă parte, în legătură cu caracterul pretins abuziv al clauzelor cuprinse în acte adiționale la un contract de împrumut încheiat în euro, prin care francul elvețian a fost substituit monedei euro.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

3 Al doisprezecelea și treisprezecelea considerent ale Directivei 93/13 au următorul cuprins:

„întrucât, cu toate acestea, în stadiul lor actual, legislațiile interne permit doar preconizarea unei armonizări parțiale; întrucât, în special, prezenta directivă nu se referă decât la clauzele contractuale care nu au fost negociate individual; întrucât statele membre ar trebui să aibă posibilitatea, respectând în același timp dispozițiile tratatului, de a le asigura consumatorilor un nivel mai ridicat de protecție prin dispoziții de drept intern mai stricte decât cele din prezenta directivă;

întrucât se consideră că actele cu putere de lege sau normele administrative ale statelor membre, care determină direct sau indirect clauzele contractelor încheiate cu consumatorii, nu conțin clauze abuzive; întrucât, în consecință, nu este necesar ca prezenta directivă să se aplice clauzelor care reflectă actele cu putere de lege sau normele administrative obligatorii și principiile sau dispozițiile din convențiile internaționale la care statele membre sau Comunitatea sunt părți; întrucât, în această privință, formularea «acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii» din articolul 1 alineatul (2) se referă și la normele care, în conformitate cu legea, se aplică între părțile contractante, cu condiția să nu se fi instituit alte acorduri”.

4 Articolul 1 alineatul (2) din această decizie prevede:

„Dispozițiile prezentei directive nu se aplică clauzelor contractuale care reflectă acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii sau dispozițiile ori principiile din convențiile internaționale la care statele membre sau Comunitatea sunt părți, în special în domeniul transportului."

5 Versiunea în limba greacă a articolului 1 alineatul (2) din directiva menționată cuprinde un al doilea paragraf, care are următorul cuprins:

„Expresia «acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii» prevăzută la articolul 1 alineatul (2) se referă de asemenea la normele care, potrivit legii, se aplică între părțile contractante în cazul în care nu s-a convenit niciun alt acord."

6 Articolul 3 alineatul (1) din Directiva 93/13 prevede:

„O clauză contractuală care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului."

7 Articolul 4 din această directivă prevede:

„(1) Fără să aducă atingere articolului 7, caracterul abuziv al unei clauze contractuale se apreciază luând în considerare natura bunurilor sau a serviciilor pentru care s-a încheiat contractul și raportându-se, în momentul încheierii contractului, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele contractului sau ale unui alt contract de care acesta depinde.

(2) Aprecierea caracterului abuziv al clauzelor nu privește nici definirea obiectului contractului, nici caracterul adecvat al prețului sau al remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, în măsura în care aceste clauze sunt exprimate în mod clar și inteligibil."

8 Potrivit articolului 8 din directiva menționată:

„Statele membre pot adopta sau menține cele mai stricte dispoziții compatibile cu tratatul în domeniul reglementat de prezenta directivă, pentru a asigura consumatorului un nivel maxim de protecție."

Dreptul elen

9 Articolul 291 din Astikos Kodikas (Codul civil) prevede:

„În ceea ce privește o datorie pecuniară exprimată în monedă străină și care trebuie achitată în Grecia, debitorul are, cu excepția cazului în care există o convenție contrară, dreptul de a plăti în monedă națională la cursul de schimb al monedei străine care este în vigoare la locul și la data plății."

10 Articolul 2 alineatul (6) din Legea 2251/1994 din 16 noiembrie 1994 privind protecția consumatorilor (FEK A' 191), care a transpus Directiva 93/13 în dreptul elen, prevede, în versiunea aplicabilă litigiului principal (denumită în continuare „Legea 2251/1994"):

„Condițiile generale contractuale care au ca efect perturbarea semnificativă a echilibrului drepturilor și obligațiilor părților contractante în detrimentul consumatorului sunt interzise și nule. Caracterul

abuziv al unei condiții generale incluse în contract se apreciază luând în considerare natura bunurilor sau a serviciilor care fac obiectul contractului, scopul contractului, ansamblul împrejurărilor specifice care însoțesc încheierea contractului, precum și toate celelalte clauze ale contractului sau ale unui alt contract de care acesta depinde."

Acțiunea principală și întrebările preliminare

11 Reclamanții din litigiul principal sunt doi consumatori cu reședința în Grecia, unde realizează venituri în euro. La 3 septembrie 2004, aceștia au încheiat cu Trapeza Peiraios, o bancă cu sediul în acest stat membru, un contract de împrumut imobiliar cu o durată de 30 de ani. Acest contract de împrumut era exprimat în euro și era supus unei rate variabile definite în raport cu indicele Euribor la 360 de zile.

12 La 26 martie 2007 și la 25 iunie 2007, părțile au semnat două acte adiționale pentru a transforma în franci elvețieni acest contract de împrumut încheiat inițial în euro. Aceste acte adiționale prevăd, pe de o parte, că rambursarea soldului restant datorat va fi efectuată în franci elvețieni și, pe de altă parte, că dobânzile vor fi calculate potrivit unei rate fixe în primii trei ani, apoi potrivit unei rate variabile pe baza indicelui LIBOR în franci elvețieni la 360 de zile.

13 Din dosarul aflat pe rolul Curții reiese că, potrivit clauzei 4.5 din acest din urmă act adițional, „[r]ambursarea împrumutului de către debitor se va efectua fie în aceeași monedă, fie în echivalentul în euro a cuantumului în franci elvețieni, acest echivalent fiind calculat în ziua plății ratei lunare pe baza cursului monedei în cauză, astfel cum reiese din piața interbancară a schimburilor valutare. Acest curs va fi superior cursului efectiv la care banca vinde francul elvețian și care figurează în Buletinul zilnic al cursurilor de schimb ale băncii".

14 Potrivit clauzei 8.1 alineatul 3, care figurează în actul adițional menționat, „în cazul rezilierii contractului de împrumut, pe lângă consecințele prevăzute de altfel în prezenta clauză, Banca își rezervă dreptul (fără a fi obligată la aceasta) de a transforma întregul sold restant datorat în euro, la cursul efectiv la care banca vinde francul elvețian și care figurează în Buletinul zilnic al cursurilor de schimb ale băncii din ziua conversiei, și de a adăuga la soldul restant datorat dobânzi de întârziere compuse din rata de bază a băncii, în vigoare pentru împrumuturile imobiliare, din marja și din prelevarea în temeiul Legii 128/75, majorate cu 2,5 puncte procentuale. În cazul în care este în vigoare o rată a dobânzii mai mare, se va aplica aceasta".

15 La 17 septembrie 2018, reclamanții din litigiul principal au chemat în judecată Trapeza Peiraios la instanța de trimitere, Polymeles Protodikeio Athinon (Tribunalul de Mare Instanță din Atena, Grecia), în principal pentru a obține, pe de o parte, anularea actelor adiționale menționate și, pe de altă parte, restabilirea situației anterioare acestora. În susținerea cererilor formulate, aceștia invocă, printre altele, caracterul abuziv al clauzei 4.5 și al clauzei 8.1 alineatul 3 menționate mai sus (denumite în continuare „clauzele în litigiu") și, prin urmare, nulitatea lor în temeiul articolului 2 din Legea 2251/1994. În opinia lor, banca i-ar fi incitat să modifice contractul de împrumut, fără a-i informa cu privire la riscul de schimb valutar survenit, și aceasta în condițiile în care nu aveau cunoștințele necesare pentru a înțelege acest risc.

16 Instanța de trimitere arată că, în clauzele în litigiu, se reia în esență conținutul articolului 291 din Codul civil, care permite persoanei împrumutate, cu excepția cazului în care există o convenție contrară, să își achite, în Grecia, datoria exprimată în monedă străină fie în această monedă, fie în moneda națională la cursul de schimb al monedei respective care este în vigoare la locul și la data plății.

17 Prin urmare, această instanță ridică problema posibilității de a controla caracterul abuziv al clauzelor în litigiu, în condițiile în care articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 exclude din domeniul de aplicare al acesteia „clauzele contractuale care reflectă acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii”.

18 În plus, instanța de trimitere subliniază că articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13, în versiunea sa în limba greacă, exclude de la controlul caracterului abuziv clauzele contractuale care reflectă acte cu putere de lege sau norme administrative supletive și nu a fost reprodus în mod explicit în Legea 2251/1994 care asigură transpunerea Directivei 93/13 în dreptul elen.

19 În această privință, instanța de trimitere arată că există divergențe în jurisprudența greacă în ceea ce privește aspectul dacă, în lipsa oricărei dispoziții de drept intern care să integreze în mod expres excluderea care figurează la articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13, legislația națională poate fi totuși interpretată în sensul că o transpune, astfel încât ar fi imposibil să se controleze caracterul abuziv al unei clauze contractuale care se limitează să reproducă o dispoziție legislativă de natură supletivă precum articolul 291 din Codul civil.

20 Astfel, din decizia de trimitere reiese că, în Hotărârea nr. 4/2019, pronunțată în ședință plenară de Areios Pagos (Curtea de Casație, Grecia), a statuat că, deși netranspusă în dreptul elen printr-o dispoziție specifică și expresă, excluderea prevăzută la articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 este totuși inerentă articolului 2 alineatul (6) din Legea 2251/1994, în temeiul unei interpretări conforme cu dreptul Uniunii și cu obiectivul acestei directive. Potrivit acestei hotărâri, „în cazul în care clauza în litigiu reflectă o dispoziție obligatorie sau supletivă a dreptului național, este, prin definiție, de neconceput ca echilibrul dintre părțile contractante să fie perturbat sau ca clauza să fie abuzivă. Prin urmare, o astfel de clauză nu intră de la bun început în domeniul de aplicare al Legii 2251/1994”. Hotărârea menționată precizează că aceasta este situația unei clauze dintr-un contract de împrumut imobiliar care reflectă conținutul articolului 291 din Codul civil.

21 Decizia de trimitere menționează că această interpretare nu a fost însă unanim acceptată. Potrivit opiniei minoritare exprimate la nivelul Areios Pagos (Curtea de Casație), nu se poate considera că excluderea prevăzută la articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 este cuprinsă în articolul 2 alineatul (6) din Legea 2251/1994, dat fiind că derogările de la controlul caracterului abuziv al unei clauze trebuie să facă obiectul unei interpretări stricte. Opinia minoritară menționată se întemeiază pe faptul că această directivă, astfel cum se arată în al doisprezecelea considerent și la articolul 8 din aceasta, realizează doar o armonizare parțială și minimă, lăsând statelor membre posibilitatea de a oferi consumatorilor un nivel mai ridicat de protecție. Tocmai acesta ar fi scopul pentru care legiuitorul elen ar fi înlăturat în mod deliberat, la momentul transpunerii directivei menționate, excluderea prevăzută la articolul 1 alineatul (2) din aceasta. O interpretare diferită a articolului 2 alineatul (6) din Legea 2251/1994 ar contraveni intenției legiuitorului elen de a acorda o protecție sporită consumatorilor și ar constitui o interpretare *contra legem* inacceptabilă.

22 Instanța de trimitere precizează că majoritatea membrilor săi se raliază acestei din urmă opinii și apreciază că instanțele elene pot controla caracterul abuziv al clauzelor vizate la articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13, din moment ce legiuitorul elen a omis să includă în dreptul intern derogarea prevăzută de această dispoziție.

23 În aceste condiții, Polymeles Protodikeio Athinon (Tribunalul de Mare Instanță din Atena) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 8 din Directiva 93/13, care prevede posibilitatea statelor membre de a adopta dispoziții mai stricte pentru a asigura consumatorului un nivel de protecție mai ridicat, trebuie interpretat în sensul că un stat membru poate să nu transpună în dreptul său național articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 și să autorizeze controlul jurisdicțional al clauzelor care reflectă acte cu putere de lege sau norme administrative cu caracter imperativ sau supletiv?

2) Se poate considera că articolul 1 alineatul (2) primul și al doilea paragraf [al doilea paragraf nu există în versiunea în limba română a Directivei 93/13, n.t.] din Directiva 93/13, deși nu a fost transpus în mod explicit în dreptul elen, a fost încorporat în mod indirect, în conformitate cu conținutul articolului 3 alineatul (1) și al articolului 4 alineatul (1) din directiva menționată, astfel cum a fost acesta transpus în dispoziția prevăzută la articolul [2] alineatul [6] din Legea 225[1]/1994?

3) Noțiunea de clauze abuzive și domeniul de aplicare al acestora, astfel cum sunt definite de dispozițiile articolului 3 alineatul (1) și ale articolului 4 alineatul (1) din Directiva 93/13, intră sub incidența excepției prevăzute la articolul 1 alineatul (2) primul și al doilea paragraf [al doilea paragraf nu există în versiunea în limba română a Directivei 93/13, n.t.] din directiva menționată?

4) O clauză dintr-un contract de credit încheiat între consumator și instituția de credit, care reflectă conținutul unei norme supletive a statului membru, poate fi supusă controlului caracterului abuziv al condițiilor contractuale generale în conformitate cu dispozițiile Directivei 93/13, în cazul în care o astfel de clauză nu a fost negociată în mod individual?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la admisibilitatea cererii de pronunțare a unei hotărâri preliminare

24 Trapeza Peiraios susține că mai multe motive de inadmisibilitate planează atât asupra cererii de decizie preliminară în întregul ei, cât și asupra fiecăreia dintre întrebările adresate. În esență, aceasta arată că, în primul rând, cererea respectivă nu are nicio legătură cu obiectul litigiului principal și solicită Curții să formuleze o opinie consultativă. În al doilea rând, Areios Pagos (Curtea de Casație) ar fi pus deja capăt dezbaterii jurisprudențiale interne menționate în cererea amintită, iar Curtea nu ar fi competentă să se pronunțe cu privire la interpretarea unor dispoziții de drept național care ar fi singurele invocate de reclamanții din litigiul principal. În al treilea rând, unele dintre întrebările adresate de instanța de trimitere ar fi imprecise și chiar incomprehensibile.

25 În această privință, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, numai instanța națională, care este sesizată cu soluționarea litigiului și care trebuie să își asume răspunderea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată, are competența să aprecieze, luând în considerare particularitățile cauzei, atât necesitatea unei decizii preliminare pentru a fi în măsură să pronunțe propria hotărâre, cât și pertinența întrebărilor pe care le adresează Curții, care beneficiază de o prezumție de pertinență. În consecință, în cazul în care întrebarea adresată privește interpretarea sau validitatea unei norme de drept al Uniunii, Curtea este, în principiu, obligată să se pronunțe, cu excepția cazului în care este evident că interpretarea solicitată nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal, atunci când problema este de natură ipotetică sau atunci când Curtea nu dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru a răspunde în mod util întrebării respective (Hotărârea din 2 septembrie 2021, OTP Jelzálogbank și alții, C-932/19, EU:C:2021:673, punctul 26, precum și jurisprudența citată).

26 Este de asemenea cert că, în cadrul procedurii prevăzute la articolul 267 TFUE, care este întemeiată pe o separare clară a funcțiilor între instanțele naționale și Curte, instanța națională este singura competentă să interpreteze și să aplice dispozițiile din dreptul național, în timp ce Curtea este exclusiv abilitată să se pronunțe cu privire la interpretarea sau la validitatea unui text al Uniunii, pe baza situației de fapt care îi este prezentată de instanța națională [a se vedea în acest sens Hotărârea din 29 aprilie 2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, punctul 37 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 10 iunie 2021, Ultimo Portfolio Investment (Luxemburg), C-303/20, EU:C:2021:479, punctul 25 și jurisprudența citată].

27 În speță, instanța de trimitere ridică problema sensului și a domeniului de aplicare al mai multor dispoziții din dreptul Uniunii pentru a stabili dacă poate efectua controlul caracterului abuziv al clauzelor în litigiu în temeiul Directivei 93/13. Astfel, aceasta solicită Curții să interpreteze articolul 1 alineatul (2), articolul 3 alineatul (1), articolul 4 alineatul (1) și articolul 8 din această directivă, precizând în același timp că Legea 2251/1994, de care se prevalează mai exact reclamanții din litigiul principal, vizează să transpună directiva amintită în ordinea juridică elenă. În plus, instanța menționată a expus, cu suficientă claritate și precizie, împrejurările de fapt care stau la baza litigiului principal, precum și cadrul juridic în care se înscrie acesta, elemente din care reiese că întrebările adresate nu sunt nici lipsite de legătură cu obiectul acestui litigiu, nici de natură ipotetică.

28 Prin urmare, cererea de decizie preliminară este admisibilă.

Cu privire la fond

Cu privire la a patra întrebare preliminară

29 Prin intermediul celei de a patra întrebări, care trebuie analizată în primul rând, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că exclude din domeniul de aplicare al acestei directive o clauză inserată într-un contract încheiat între un profesionist și un consumator care reflectă acte cu putere de lege sau norme administrative supletive, cu alte cuvinte care se aplică în lipsa unui acord diferit între părți, chiar dacă clauza menționată nu a făcut obiectul unei negocieri individuale.

30 În acest sens, trebuie amintit că articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 exclude din domeniul de aplicare al acesteia clauzele contractuale care reflectă „acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii”, expresie care, în lumina celui de al treisprezecelea considerent al acestei directive, include atât dispozițiile de drept național care se aplică între părțile contractante independent de alegerea lor, cât și pe cele care sunt de natură supletivă, cu alte cuvinte, cele care se aplică automat, în lipsa unui acord diferit între părți (Hotărârea din 2 septembrie 2021, OTP Jelzálogbank și alții, C-932/19, EU:C:2021:673, punctul 28, precum și jurisprudența citată).

31 Trebuie subliniat în această privință că versiunea în limba greacă a Directivei 93/13 este singura în care articolul 1 alineatul (2) din aceasta conține un al doilea paragraf, al cărui text corespunde părții finale a celui de al treisprezecelea considerent al acestei directive, potrivit căruia formularea „acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii”, care figurează în această dispoziție, „se referă și la normele care, în conformitate cu legea, se aplică între părțile contractante, cu condiția să nu se fi instituit alte acorduri”.

32 Totuși, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, formularea utilizată în una dintre versiunile lingvistice ale unei dispoziții din dreptul Uniunii nu poate fi singurul temei pentru interpretarea acestei dispoziții sau să i se atribuie un caracter prioritar în raport cu celelalte versiuni lingvistice. Dispozițiile dreptului Uniunii trebuie astfel să fie interpretate și aplicate în mod uniform, în lumina versiunilor redactate în toate limbile Uniunii. În caz de divergență între diferitele versiuni lingvistice ale unui text de drept al Uniunii, dispoziția în cauză trebuie interpretată în raport cu economia generală și cu finalitatea reglementării din care face parte (Hotărârea din 9 iulie 2020, Banca Transilvania, C-81/19, EU:C:2020:532, punctul 33 și jurisprudența citată).

33 Referitor la economia generală a Directivei 93/13, Curtea a statuat că articolul 1 alineatul (2) din această directivă 93/13 trebuie interpretat în sensul că o clauză contractuală care nu a făcut obiectul unei negocieri individuale, dar care reflectă o normă ce se aplică, potrivit legii naționale, între părțile contractante în lipsa unui acord diferit în această privință, nu intră în domeniul de aplicare al acestei directive (Hotărârea din 9 iulie 2020, Banca Transilvania, C-81/19, EU:C:2020:532, punctul 37).

34 În acest sens, Curtea a precizat că faptul că o clauză contractuală care reflectă una dintre dispozițiile vizate la articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 nu a făcut obiectul unei negocieri individuale nu are niciun efect asupra excluderii sale din domeniul de aplicare al acestei directive. Astfel, conform articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13, lipsa unei negocieri individuale este o condiție legată de declanșarea verificării caracterului abuziv al unei clauze care nu poate interveni în cazul în care clauza contractuală nu intră în domeniul său de aplicare (Hotărârea din 9 iulie 2020, Banca Transilvania, C-81/19, EU:C:2020:532, punctul 36).

35 Referitor la finalitatea Directivei 93/13, Curtea a statuat în mod repetat că excluderea de la aplicarea regimului acestei directive, care decurge din articolul 1 alineatul (2) din aceasta, se justifică prin faptul că este legitim în principiu să se prezume că legiuitorul național a stabilit un echilibru între ansamblul drepturilor și obligațiilor părților la anumite contracte, echilibru pe care legiuitorul Uniunii a înțeles în mod explicit să îl mențină (Hotărârea din 10 iunie 2021, Prima banka Slovensko, C-192/20, EU:C:2021:480, punctul 32 și jurisprudența citată). În plus, Curtea a precizat că împrejurarea că un astfel de echilibru a fost stabilit nu constituie o condiție pentru aplicarea excluderii prevăzute la articolul 1 alineatul (2) sus-menționat, ci justificarea

acestei excluderi (a se vedea în acest sens Hotărârea din 9 iulie 2020, Banca Transilvania, C-81/19, EU:C:2020:532, punctul 27, precum și Ordonanța din 14 octombrie 2021, NSV și NM, C-87/21, nepublicată, EU:C:2021:860, punctul 31).

36 Din considerațiile care figurează la punctele 33-35 rezultă că instanțele naționale nu pot controla, din perspectiva Directivei 93/13, caracterul abuziv al unei clauze care figurează într-un contract încheiat între un profesionist și un consumator, chiar dacă aceasta nu a făcut obiectul unei negocieri individuale, atunci când această clauză reflectă un act cu putere de lege sau o normă administrativă care este „obligatorie", în sensul articolului 1 alineatul (2) din directiva menționată, această noțiune incluzând nu numai o dispoziție care se aplică între părțile contractante, independent de alegerea lor, ci și o dispoziție de natură supletivă, altfel spus, care se aplică automat, în lipsa unui acord diferit între părți, conform jurisprudenței citate la punctul 30 din prezenta hotărâre.

37 Revine instanțelor naționale sesizate sarcina de a verifica dacă clauza în discuție intră sub incidența articolului 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 în lumina criteriilor care au fost definite de Curte, și anume luând în considerare natura, economia generală și stipulațiile contractelor de împrumut în cauză, precum și contextul juridic și factual în care se înscriu acestea din urmă, ținând seama în același timp de faptul că, având în vedere obiectivul privind protecția consumatorilor urmărit de această directivă, excepția instituită la articolul 1 alineatul (2) din aceasta este de strictă interpretare (a se vedea în acest sens Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriciuc și alții, C-186/16, EU:C:2017:703, punctele 30 și 31).

38 În speță, instanța de trimitere consideră că clauzele în litigiu, care par să nu fi fost negociate între părțile la contractul de împrumut în cauză, reproduc conținutul articolului 291 din Codul civil pe care aceasta îl califică drept dispoziție legislativă de natură supletivă.

39 Cu toate acestea, trebuie amintit că revine acestei instanțe sarcina de a examina, aplicând criteriile indicate la punctul 37 din prezenta hotărâre, dacă toate clauzele contestate în fața sa reflectă cu adevărat dispoziții de drept național care sunt obligatorii, în sensul articolului 1 alineatul (2) din Directiva 93/13, știut fiind că respectivele clauze care nu intră în sfera acestei calificări nu pot fi excluse din domeniul de aplicare al directivei menționate cu acest titlu. Faptul că anumite clauze care reflectă asemenea dispoziții legislative nu intră în domeniul de aplicare al Directivei 93/13 nu înseamnă că validitatea altor clauze, care figurează în același contract și care nu sunt vizate de dispoziții legislative, nu ar putea fi apreciată de instanța națională în lumina acestei directive (Hotărârea din 20 septembrie 2018, OTP Bank și OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, punctul 66).

40 Având în vedere cele ce precedă, este necesar să se răspundă la a patra întrebare că articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că exclude din domeniul de aplicare al acestei directive o clauză inserată într-un contract încheiat între un profesionist și un consumator care reflectă acte cu putere de lege sau norme administrative naționale de natură supletivă, cu alte cuvinte care se aplică automat în lipsa unui acord diferit între părți, chiar dacă clauza respectivă nu a făcut obiectul unei negocieri individuale.

Cu privire la a doua și la a treia întrebare

41 Prin intermediul celei de a doua și al celei de a treia întrebări, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că instanțele unui stat membru sunt obligate să excludă din

domeniul de aplicare al acesteia clauzele care sunt prevăzute la articolul 1 alineatul (2) menționat, chiar dacă dispoziția menționată nu ar fi fost transpusă în mod formal în ordinea juridică a acestui stat, și, într-o asemenea situație, dacă aceste instanțe pot considera că articolul 1 alineatul (2) menționat a fost încorporat în mod indirect în dreptul național prin transpunerea articolului 3 alineatul (1) și a articolului 4 alineatul (1) din această directivă.

42 Această întrebare se bazează pe premisa că, întrucât articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 nu a fost preluat în mod expres în legislația elenă care asigură transpunerea acestuia, Areios Pagos (Curtea de Casație) a statuat, în temeiul unei interpretări a dreptului național considerate conforme cu această directivă, că excluderea din domeniul de aplicare al acesteia prevăzută la articolul 1 alineatul (2) figurează implicit în legislația menționată, deoarece această excludere este inerentă articolului 2 alineatul (6) din Legea 2251/1994, care a transpus articolul 3 alineatul (1) și articolul 4 alineatul (1) din directiva menționată.

43 Mai întâi, referitor la consecințele netranspunerii articolului 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 în dreptul intern, trebuie subliniat că dispozițiile acestei directive au vocația de a se aplica doar în situațiile care nu sunt înlăturate din domeniul său de aplicare, în special în temeiul excluderii pe care o instituie articolul 1 alineatul (2) amintit, în condițiile definite de acesta (a se vedea în acest sens Hotărârea din 26 martie 2020, Mikrokasa și Revenue Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty, C-779/18, EU:C:2020:236, punctul 50, precum și Hotărârea din 9 iulie 2020, Banca Transilvania, C-81/19, EU:C:2020:532, punctul 23 și jurisprudența citată).

44 În continuare, este necesar să se constate că articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 exclude din domeniul de aplicare al acesteia clauzele pe care le vizează, în particular clauzele care reflectă acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii. În consecință, în pofida unei eventuale netranspuneri a acestui articol 1 alineatul (2) în ordinea juridică a unui stat membru, totuși controlul, în lumina cerințelor acestei directive, al conformității unor astfel de clauze contractuale și, indirect, al dispozițiilor naționale obligatorii pe care acestea le reflectă nu este prevăzut de dreptul Uniunii.

45 Astfel, o asemenea netranspunere nu poate modifica domeniul de aplicare al Directivei 93/13, care trebuie, în principiu, să fie același în toate statele membre, sub rezerva adaptărilor care sunt permise de dreptul Uniunii. În această ultimă privință, se cuvine să se amintească faptul că statele membre își păstrează îndeosebi posibilitatea de a aplica dispozițiile directivei menționate ca norme de drept național, în situații care nu intră în domeniul de aplicare al acestei directive, în măsura în care acest lucru este compatibil cu obiectivele urmărite de aceasta și cu tratatele (a se vedea în acest sens Hotărârea din 2 aprilie 2020, Condominio di Milano, via Meda, C-329/19, EU:C:2020:263, punctele 32-38).

46 În sfârșit, având în vedere contextul în care se înscrie procedura principală, astfel cum este expus la punctele 18-22 și 42 din prezenta hotărâre, este necesar să se examineze dacă, în cazul în care articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 nu a fost transpus în mod explicit în ordinea juridică a unui stat membru prin adoptarea unei dispoziții legale exprese și specifice în acest sens, instanțele acestui stat pot și chiar trebuie să considere că dispoziția menționată a fost transpusă în mod implicit prin adoptarea unor dispoziții naționale care au transpus articolul 3 alineatul (1) și articolul 4 alineatul (1) din această directivă.

47 În această privință, trebuie subliniat că articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 limitează domeniul de aplicare al sistemului de protecție împotriva clauzelor abuzive care a fost instituit prin această directivă, în timp ce articolele 3 și 4 din aceasta privesc noțiunea de clauze abuzive și, respectiv, întinderea aprecierii caracterului abuziv al unor astfel de clauze, în cadrul directivei menționate.

48 Pe de altă parte, astfel cum Curtea a statuat deja, orice instrument de drept al Uniunii nu este aplicabil unei situații date decât în măsura în care aceasta intră în domeniul de aplicare al acestui instrument (Ordonanța din 14 aprilie 2021, Credit Europe Ipotecar IFN și Credit Europe Bank, C-364/19, EU:C:2021:306, punctul 32 și jurisprudența citată, precum și Ordonanța din 14 octombrie 2021, NSV și NM, C-87/21, nepublicată, EU:C:2021:860, punctul 37). În plus, reiese cu claritate din însăși structura Directivei 93/13 că eventuala apreciere a caracterului abuziv al unei clauze în raport cu dispozițiile acesteia și în special cu articolele 3 și 4 impune să se stabilească în prealabil dacă clauza vizată intră în domeniul de aplicare al acestei directive, în special în raport cu excluderea care este prevăzută la articolul 1 alineatul (2) din directiva menționată (a se vedea în acest sens Hotărârea din 10 iunie 2021, BNP Paribas Personal Finance, C-609/19, EU:C:2021:469, punctele 23 și 26, precum și Ordonanța din 14 aprilie 2021, Credit Europe Ipotecar IFN și Credit Europe Bank, C-364/19, EU:C:2021:306, punctul 33, și Ordonanța din 14 octombrie 2021, NSV și NM, C-87/21, nepublicată, EU:C:2021:860, punctul 38).

49 Prin urmare, atunci când articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13, care are ca obiect definirea domeniului de aplicare al acesteia, nu a fost transpus formal, prin intermediul unei dispoziții legale exprese și specifice, în ordinea juridică a unui stat membru, instanțele acestuia nu pot considera că dispoziția menționată a fost încorporată în mod indirect prin transpunerea articolului 3 alineatul (1) și a articolului 4 alineatul (1) din această directivă, care nu au același obiect.

50 Având în vedere considerațiile care precedă, este necesar să se răspundă la a doua și la a treia întrebare că articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că clauzele care sunt menționate la acest articol 1 alineatul (2) sunt excluse din domeniul de aplicare al acestei directive, chiar dacă dispoziția amintită nu ar fi fost transpusă în mod formal în ordinea juridică a unui stat membru, și, într-o asemenea situație, instanțele acestui stat membru nu pot considera că articolul 1 alineatul (2) menționat a fost încorporat în mod indirect în dreptul național prin transpunerea articolului 3 alineatul (1) și a articolului 4 alineatul (1) din această directivă.

Cu privire la prima întrebare preliminară

51 Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 8 din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că nu se opune adoptării sau menținerii unor dispoziții de drept intern care au ca efect aplicarea sistemului de protecție a consumatorilor prevăzut de această directivă unor clauze care sunt menționate la articolul 1 alineatul (2) din aceasta.

52 Cu titlu introductiv, trebuie să se constate că instanța de trimitere și reclamanții din litigiul principal par să fie de acord că netranspunerea în dreptul elen, prin Legea 2251/1994, a excluderii prevăzute la articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 urmărește implicit, în temeiul articolului 8 din aceasta, obiectivul de a crește nivelul de protecție a consumatorilor în raport cu cel garantat de această directivă. Cu toate acestea, în observațiile lor scrise, Trapeza Peiraios și guvernul elen contestă faptul că legiuitorul național a avut o asemenea intenție.

53 În această privință, trebuie subliniat că, potrivit unei jurisprudențe constante, Curtea trebuie să ia în considerare, în cadrul repartizării competențelor între aceasta din urmă și instanțele naționale, contextul factual și normativ în care se încadrează întrebările preliminare, astfel cum este definit în decizia de trimitere, astfel încât examinarea unei trimiteri preliminare nu poate fi efectuată în raport cu interpretarea dreptului național invocată de guvernul unui stat membru sau de o parte din litigiul principal [a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 aprilie 2021, État belge (Elemente ulterioare deciziei de transfer), C-194/19, EU:C:2021:270, punctul 26 și jurisprudența citată].

54 Acestea fiind spuse, este necesar să se amintească faptul că, potrivit celui de al doisprezecelea considerent al Directivei 93/13, aceasta efectuează doar o armonizare parțială și minimă a legislațiilor naționale privind clauzele abuzive, lăsând statelor membre posibilitatea de a asigura consumatorului, cu respectarea Tratatului FUE, un nivel de protecție mai ridicat prin dispoziții naționale mai stricte decât cele din această directivă. În plus, în conformitate cu articolul 8 din directiva menționată, statele membre pot adopta sau menține cele mai stricte dispoziții compatibile cu acest tratat în domeniul reglementat de această directivă pentru a asigura consumatorului un nivel maxim de protecție (a se vedea în acest sens Hotărârea din 2 aprilie 2020, Condominio di Milano, via Meda, C-329/19, EU:C:2020:263, punctul 33, și Hotărârea din 3 septembrie 2020, Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 și C-252/19, EU:C:2020:631, punctul 84).

55 Din modul de redactare a articolului 8 din Directiva 93/13 reiese că posibilitatea de care dispun statele membre în temeiul acestei dispoziții, pentru a crește nivelul de protecție a consumatorilor, este aplicabilă „în domeniul reglementat de [această] directivă”, care se referă la clauzele care pot fi abuzive din contractele încheiate între un profesionist și un consumator.

56 În ceea ce privește articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13, interpretat în lumina celui de al treisprezecelea considerent al acesteia, el exclude din domeniul de aplicare al directivei menționate anumite clauze din contractele încheiate cu consumatorii, în special cele care reflectă acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii.

57 Articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 nu aduce atingere posibilității statelor membre, care este prevăzută în al doisprezecelea considerent și la articolul 8 din această directivă, de a asigura consumatorilor un nivel maxim de protecție prin dispoziții naționale mai stricte decât cele din directiva menționată, cu respectarea Tratatului FUE.

58 În plus, în Hotărârea din 3 iunie 2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, EU:C:2010:309, punctele 30-35, 40 și 43), privind corelarea dintre posibilitatea care este oferită la articolul 8 și excepția de la mecanismul de control de fond al clauzelor abuzive care este stabilită la articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, Curtea, după ce a constatat că clauzele menționate la acest articol 4 alineatul (2) intră în sfera domeniului reglementat de Directiva 93/13 și că, prin urmare, articolul 8 din aceasta se aplică de asemenea articolului 4 alineatul (2) amintit, a statuat că aceste două dispoziții nu se opun unei reglementări naționale care permite un control jurisdicțional al caracterului abuziv al unor astfel de clauze care asigură consumatorului un nivel mai ridicat de protecție decât cel instituit prin această directivă.

59 Ulterior, Curtea a amintit că clauzele menționate la articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 nu fac obiectul unei aprecieri a eventualului lor caracter abuziv, dar intră în sfera domeniului reglementat de aceasta în sensul articolului său 8 (a se vedea în acest sens Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 41), și că o dispoziție de drept național care conferă un domeniu de aplicare mai strict excepției prevăzute la articolul 4

alineatul (2) sus-menționat contribuie la obiectivul privind protecția consumatorilor urmărit de această directivă (Hotărârea din 3 septembrie 2020, Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 și C-252/19, EU:C:2020:631, punctul 85).

60 Totuși, există o diferență între articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13, care exclude din domeniul de aplicare material al acesteia o primă categorie de clauze contractuale, și articolul 4 alineatul (2) din această directivă, care nu stabilește un domeniu de aplicare, dar exclude de la aprecierea caracterului abuziv o a doua categorie de clauze contractuale care, la rândul lor, intră în domeniul de aplicare al acesteia (a se vedea în acest sens Hotărârea din 3 iunie 2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, punctul 32).

61 Prin urmare, se impune constatarea faptului că respectivele clauze menționate la articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 nu intră în domeniul reglementat de această directivă și că, în consecință, articolul 8 din aceasta nu se aplică articolului 1 alineatul (2) amintit.

62 În aceste condiții, trebuie totuși subliniat, astfel cum s-a amintit la punctul 45 din prezenta hotărâre, că statele membre pot aplica dispoziții ale directivei menționate în situații care nu intră în domeniul de aplicare al acestei directive, în măsura în care acest lucru este compatibil cu obiectivele urmărite de aceasta și cu tratatele (a se vedea în acest sens Hotărârea din 2 aprilie 2020, Condominio di Milano, via Meda, C-329/19, EU:C:2020:263, punctul 37).

63 În consecință, este necesar să se răspundă la prima întrebare că articolul 8 din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că nu se opune adoptării sau menținerii unor dispoziții de drept intern care au ca efect aplicarea sistemului de protecție a consumatorilor prevăzut de această directivă unor clauze care sunt menționate la articolul 1 alineatul (2) din aceasta.

Cu privire la cheltuielile de judecată

64 Întrucât, în privința părților din litigiile principale, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a șasea) declară:

1) **Articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii trebuie interpretat în sensul că exclude din domeniul de aplicare al acestei directive o clauză inserată într-un contract încheiat între un profesionist și un consumator care reflectă acte cu putere de lege sau norme administrative naționale de natură supletivă, cu alte cuvinte care se aplică automat în lipsa unui acord diferit între părți, chiar dacă clauza respectivă nu a făcut obiectul unei negocieri individuale.**

2) **Articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că clauzele care sunt menționate la acest articol 1 alineatul (2) sunt excluse din domeniul de aplicare al acestei directive, chiar dacă dispoziția amintită nu ar fi fost transpusă în mod formal în ordinea juridică a unui stat membru, și, într-o asemenea situație, instanțele acestui stat**

membru nu pot considera că articolul 1 alineatul (2) menționat a fost încorporat în mod indirect în dreptul național prin transpunerea articolului 3 alineatul (1) și a articolului 4 alineatul (1) din această directivă.

3) **Articolul 8 din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că nu se opune adoptării sau menținerii unor dispoziții de drept intern care au ca efect aplicarea sistemului de protecție a consumatorilor prevăzut de această directivă unor clauze care sunt menționate la articolul 1 alineatul (2) din aceasta.**

Semnături